

چەمكى خزم و پەيوەندىيەكانى عىراق و ئىران

02-07-2022

نووسەرەكان

د.سەردار عەزىز

كورتە : پەيوەندىيەكانى ئىستا و داھاتووى نىوان عىراق و ئىران

په یوه نډیبه نیوده ولته تیه کان وهک زانستیک له روژتاوا سهریه لداوه و، چه مک و دید و میژووی روژتاوا به سهریدا زاله. ثم چه مک و دید و تیور و بنه مایانه له هه ناو رووداوه کانی میژووی ته وروپا و به شه کانی دیکه ی روژتاوا سهریانه لداوه. ثم دیسیپلینه وهک زور بواری دیکه به سهر لیکدانه وهی هه موو په یوه نډیبه نیوده ولته تیه کانی جیهاندا بالاده سته، به دهره وهی روژتاوا شه وه. له م نوسینه دا قسه له سهر چه مک ی خزم kinship ده که یین [1]، به تاییهت له نیوان عیراق و ئیراندا. چه مک ی خزم له هه ناوی روژتاوا دا وه ها ده بی نریت، که چه مک یکی سهر به جیهانی دهره وهی روژتاوا یه، بویه زیاتر بواری ته نتره پو لوزیا یه، له وهی بواری زانستی نیوده ولته تی بیت. ئیمه له م نوسینه دا باس له نه وه ده که یین که بچی ئیرانییه کان ثم چه مک به کارده بهن، نامانجیان چه و چون پیاده ی ده که ن؟ له هه مانکاتدا ئایا ثم چه مک چه یمان پیده لیت، به تاییهت کاتیک وهک خیتابیک سهری بکه یین؟

پاشخان

له میانه ی کونفرانسیک له هه ولیر، پاش پینشکی شکردنی بابه ته که م له سهر لاده وهی عیراق، دیپلوماتیک له کونسولخانه ی ئیرانی زور هه ولیده دا که زیاتر قسه م له که لدا بکات. کاتیک بوشووی نیوه رو روشتینه چیشخانه که، به بن ته وهی داوه تی بکه یان هیچ ناماژه یه کی پیده م، هات و داوا ی ته وه یکرد له سهر میزه که مان دابنیشیت. به کیک له ته و باسانه ی که وروژاندى، به سهرهاتیک بوو له کاتی ریگری و سنوور داخستنه که ی په تای کورونادا. ته و گوتی کاتیک که سنوورمان داخست، خه لکیکی زور فشاریان بو هینانین که ده بیت بیکه ینه وه، ته نانهت هه ندی که خه لک ناماژه یان به ته وه دا که ته گهر نه یکه نه وه ناچارن به قاچاچ برؤن. پاش ته مه رسته یه کی گوت که من به باشی ته و کاته له مه به ست و هه موو ره هه نده کانی تی نه که شتم، ته و گوتی "ئیمه خزمین." منیش وهک گالته پیکردنیک به ته وم گوت، که واته بچی سنووره کان هه لنگرین.

ثم سهر بورده یه له چه ندلایه که وهه کاریگری له سهر به کاربردنی خزم له په یوه ندى نیوان عیراق و ئیراندا هه یه. پاش لیکولینه وه ته وه مان بو ورونیوه وه، که ثم چه مک ته نیا وهک دهر برینیکى ها که زایى بو خوشکردن و ناسانکردنی گفونگو کردن نه گوتراوه، به لکو له هه ردوو سیاسه تی ناوخوی ئیران و سیاسه تی هه ریمى ئیراندا بوونى هه یه. ناماژه پینه دان و پشتگو یخستنی ثم چه مک ه وکاری سهره کی ته وه یه له هه ناو دید و ته ده بیاتی روژتاوا بوونى نیه. چونکه به کورتی، روژتاوا دیدی ده ولته تی و نیوده ولته تی له سهر بنه مای مودیرنه بنیاتاوه. کروکی مودیرنه عه قلانیته، به کیک له پیناسه بالاکانی عه قلانیته، تاکگه رایى و په ره دانه به به ره وه ندى تاک. خزمایه تی ناچیته خانه ی عه قلانیته وه، بویه نه به هه ند وه رده گریت و نه بابه خى پیده دریت. ته گهر بیتوو ناماژه شى پیدریت، ته وا زیاتر وهک چه مک یکی کاتی ده بی نریت، چونکه، هه رکه ته و ولتانه هاتنه نیو کایه ی کومه لنگه ی نیوده ولته تیه وه، ته وا مودیرن دهن و ده سته برداری ثم چه مک ده بن. به لام ته وهی روونه که مودیرنه ی روژتاوا یی له جیگا جیاوازه کانی جیهاندا به شیوازی جیاواز و جودا تر پیاده بووه. مودیرنه ی روژتاوا یی، له زوره ی جیگان نهک نه بتوانیوه خوی بسه پینیت به لکوو بو خزمه تی که له بوور یان ترادیسوون به کارده بریت. لیره دا به کورتی ناماژه یه که به م پرسه بده یین. که له بوور یان ترادیسوون به رده وامیه، پرؤسه یه که که ره گى هه یه، ناسایى بوه ته وه، پیاده کردنی هیچ گومانیک، راچه نینیک یان پرسیک ناو روژنیت. به لام مودیرنه نوییه، جودایه، داپران دروسته کات. دپاره به رده وامى ناسانتره له نویوون. به لام ته وهی له میانه ی چه مک ی خزمدا هه سته پیده که یین بریتیه له خواستیکى نویگری له نیو چوارچیوهی کون یان ترادیسووندا.

خزم له په یوه ندى نیوده ولته تیدا

کاتیک ناماژه به چه مک ی خزم له په یوه ندى نیوده ولته تیدا دده یین، له م سهرده مه ی ئیستادا، توشی جوریک له چه په سان و سهر سوپماوی ده بی نه وه. سهرچاوه ی ثم هه سته، دؤخیکی که لتووری و شارستانیه، که له دهر نه نجامی زالبوونی مودیرنه ی روژتاوا یی به سهر جیهاندا و له نیویشیدا ناوچه ی روژه لاتی نیوه راست دروست بووه. بویه سهره تا ده بیت ته و پرسه روون بکه ینه وه، که بچی له سهرده می مودیرنه دا چه مک ی که له بووری یان ته قلیدی وهک خزم، ناماده یی و رولی هه یه؟

لیره دا په نا ده به یین بو کاریکی ته کادیمی که هه ردوو نوسه ر سارا فرانکلین و سوسان مه کینون، سهر په رشتیان کردوو له کتیبیکدا به ناوینشانى "به ها رژه ییه کان: دووباره ری کخستنه وهی خویندنی خزمایه تی" Relative Values: Reconfiguring Kinship Studies

ته وان له کاره که یاندا ده یانه ویت ته و راستیه به رچاوخه که مودیرنه نه بتوانیوه خزمایه تی kinship له پانتایى گشتی دووربخاته وه بو پانتایى تاییهت. ثم پرؤسه ی به تاییه تکرده، له بواره کانی دیکه وهک ئایین و ژبانی تاییه تدا ده بی نی، به شیکه له پرؤسه ی ری کخستنی

بواره‌كان و پىكهاته‌كانى له لايهن مۆدېرنه‌وه. مانه‌وهى خزم و خزمایه‌تى و بوونى به به‌شنىكى دانه‌براوى تۆپى كۆمه‌لایه‌تى و سیاسى و ئابورى، وه‌ها ده‌كات كه زه‌وینه بسازىنىت بۆ ئەوهى ئەم شىوازه پىكه‌وه‌بوونهى مرۆفه‌كان، وه‌ك شىوازیك بۆ په‌یوه‌ندى وڵاته‌كانىش به‌كاربېرىت، به‌ تايبه‌تى له ئاستى مېتافۆردا.

ئېمه له فەرهنه‌نگى په‌یوه‌ندى نىوان خه‌لكه جياوازه‌كانى ناوچه‌كه‌دا هه‌ست به زالىتى چه‌مك و وینا خزمىتیه‌كان ده‌كه‌ین. بۆ نموونه براهه‌تى كورد و عه‌ره‌ب. یان برا توركمانه‌كانمان. له هه‌مانكاتدا وڵاتى عه‌ره‌بى وه‌ك جوړىكى تايبه‌ت له برا وینای په‌یوه‌ندیه‌كه‌یان ده‌كه‌ن، شقیق، كه تۆكمه‌تره له "اخ". له‌هه‌ناو خو‌شماندا چه‌مكه‌كانى خزمایه‌تى به‌كارده‌به‌ین بۆ پرسه سیاسیه‌كانمان، بۆ نموونه، به شەپرى ناوخۆى كوردى ده‌لێن شەپرى براكوژى.

له‌كاتىكدا كه مۆدېرنه سهرکه‌وتوو نه‌بووه له په‌راویزخستنى كۆمه‌لایك بنیات و بنه‌ماى كۆمه‌لایه‌تى پېش مۆدېرنه، به‌لام بېنگومان كارىگه‌رى له‌سهر داناون. ئەم كارىگه‌رییه له‌سهر شىوازی ركابه‌رى، هاتنه ئارای په‌یوه‌ندیه‌كى دىالېكتىكى و به‌ره‌مه‌یه‌ئى رسته "سینته‌تیز"، دایه‌لوگ له‌گه‌ل مووتوربه‌بوون یان هابېرىد. به‌لام سه‌ربارى هه‌موو ئەمانه مۆدېرنه چوارچۆیه‌یه‌كى دارشتوو كه له رىگایه‌وه دیدى نوئ و په‌یوه‌ندى جياواز هاتووته ئاراوه بۆ چۆنىتى مامه‌له‌كردن له‌گه‌ل ترادىسیون له نىواندا په‌یوه‌ندى خزمایه‌تى.

ئەم هه‌ولدا نه بۆ به‌كاربردنى كه‌له‌پوور له ميانه‌ى په‌یوه‌ندى نۆده‌وله‌تیدا، له نىواندا په‌یوه‌ندى خزمایه‌تى، چه‌ند مۆدېل و نموونه‌یه‌كى هه‌یه. هه‌ردوو ئێران و توركیا، كه به راشكوانه ئامانجى گېرانی رۆلێكى هه‌رىمىيان (ئىقلىمیان) هه‌یه، په‌نايان بۆ ئەم بواره برده‌وه. توركه‌كان له پاش كۆتایى جه‌نگى سارد هه‌ولیدا له رىگای چه‌مكى خزمایه‌تیه‌وه په‌یوه‌ندى له گه‌ل وڵاته‌ تورك زمانه‌كانى سۆفیه‌تى پېشوو له ئاسیای ناوه‌ند دابېرژنه‌وه. Einar Wigen له كتیبى خزمایه‌تى له په‌یوه‌ندیه‌ نۆده‌وله‌تیه‌كاندا چاپه‌تیه‌كى بۆ په‌یوه‌ندى تورك و وڵاتانى تورك زمانى ئاسیای ناوه‌ند ته‌رخانكردوه [2].

له‌پاش ئەمه، هاتنى ئىسلامیه‌كان بۆ ناو سیاسه‌تى توركى رۆلى ترادىسیون و چه‌مكه‌كانى پېش-مۆدېرنه‌یان زالترکرد. هاوشانبوونى سفى كیشه‌كان و عوسمانى نوئ، لای داودئوغللو و قوناخىك له سیاسه‌تى ده‌ره‌وه‌ى توركى، ئامازه‌یه بۆ ئەوهى كه بونیادی ئایینى و كه‌لتورى و باوه‌رى، رۆلى له دارشتنى سیاسه‌تى ئەو وڵاته‌دا هه‌یه. زمانى ئىسلامیه‌كان، زمانى خزمایه‌تى و هه‌وله بۆ بنیاتنانى خزمایه‌تى فراوان، به‌لام جودا له بنه‌ماكانى دیکه‌ى په‌یوه‌ندیه‌ نۆده‌وله‌تیه‌كان.

هاوشیوه‌ى توركیا، له ئێران چه‌مك و بنیاته كه‌له‌پوریه‌كان له لايهن سیسته‌مى ئىسلامیه‌وه بوژاونه‌توه. بىنىنى كۆمه‌لگای ئێران وه‌ك خیزانێك به‌شێكه له سیاسه‌تى فه‌رمى ئێران. ئەم سیاسه‌ته له سه‌ر بنه‌ماى ئەندامىتیه‌ به‌سیج، شه‌هاده‌ت، خوین و هاوكارى دارایی و سیمبولى دابېرژاوه. رۆس و ئېلمان [3] له گۆفارى ئەمه‌رىكان ئىنۆلۆجىست كارى له سه‌ر ئەم ره‌هه‌نده كردوه

ئەم بونه ناوه‌كیه‌ى په‌یوه‌ندى پېش مۆدېرن، بنه‌مايه‌ك داده‌پېژىت بۆ به‌كاربردنى له سیاسه‌تى ده‌ره‌وه‌دا. مه‌یرزاد بروجهدى [4] و هاوه‌له‌كه‌ى له كارێكى نایابدا هه‌موو ئەو تۆره كه‌سى و كۆمه‌لایه‌تیه‌یان تۆماركردوه كه پاشخانى نوخه‌ى سیاسى ئەمروى ئێران پىكده‌هینیت. چۆن كه‌سایه‌تیه‌كان ده‌گه‌نه پۆسته‌كان، چۆن هه‌ولێ مانه‌وه‌یان ده‌ده‌ن، ئەوه‌ش هه‌مووى له‌رێگای دروستكردنى تۆر و رایه‌له‌ى تايبه‌ت به‌ كه‌سانى نزیك به‌ خۆیان.

كاتێك له مۆدېلى خیزان و نه‌توهه ده‌روانین، ده‌بىنن چۆن هه‌ولداوه نه‌توهه له‌سه‌ر بنه‌ماى خیزان بنیاتبىرت، هه‌روه‌ها ده‌بىنن كه تىكه‌ه‌لكىشێكى مووتوربه‌یه‌ى له نىوان ئەو دوو بنیاته‌دا هه‌یه. دياره خیزان وه‌ك ده‌زگایه‌ك یان وه‌ك بنه‌ماى وینایه‌ك به‌كاربردنى ئاسانه، چونكه له هه‌موو ده‌زگاکانى دیکه به‌ربلأوتره و به‌شێكه له زيانى رۆژانه‌ى تاكه‌كان، به‌تايبه‌تى له جیگاكانى ده‌ره‌وه‌ى رۆژئاوا. له‌م روانگه‌یه‌وه، كاتێك پانتایى گشتى به‌ ته‌واوى مۆدېرن نیه ئەوا ئاسانه‌تره كه چه‌مكه پېش مۆدېرنه‌كان به‌كاربېرىن. له هه‌مانكاتدا گواستنه‌وه‌ى ئەم چه‌مكانه بۆ په‌یوه‌ندى نىوان ده‌وله‌ته‌كان چاوه‌روانكراوه. له‌م سالانه‌ى دواىیدا له بوارى په‌یوه‌ندى نۆده‌وله‌تى رۆژئاوا، چه‌مكى هاوړپتی و هاوړپتی تايبه‌ت له په‌ره‌سه‌ندنایه. هه‌ردوو سایمۆن كۆشیت و ئەندرییا ئۆلسنیر [5] كتیبىكان له‌مباروه ئىدیت كردوه.

خزمایه‌تى و سیاسه‌تى نۆده‌وله‌تیه‌ى

په‌یوه‌ندیه‌ نۆده‌وله‌تیه‌كان، وه‌ك له ناوه‌كه‌یدا دياره په‌یوه‌ندى نىوان ده‌وله‌تانه. ده‌وله‌ت وه‌ك یه‌كه‌یه‌كى مۆدېرن، به‌ گشتى دووره له كه‌س و كه‌سایه‌تیه‌وه، به‌تايبه‌تى ده‌وله‌تانى رۆژئاوا، كه دارپژهرى بنه‌ما و نۆرمه‌كانى سیسته‌مى نۆده‌وله‌تیه‌ى. به‌لام ناتوانىت ئەم مۆدېله له هه‌موو وڵاتانى جیهاندا وه‌ك یه‌ك نیه. به‌ گشتى كۆمه‌لایك چه‌مك به‌سه‌رسىسته‌مى نۆده‌وله‌تیه‌ى، كه ره‌گیان ده‌گه‌رپته‌وه بۆ ناوه‌نده‌كانى بېرى فه‌لسه‌فى رۆژئاوا، وه‌ك ركابه‌رى، كه له جۆن لۆكه‌وه سه‌رچاوه ده‌گرت، نه‌بارپتی یان دوژمنابه‌تى كه

دەگەرئەتەو بۇ ھۆججەت، ھاۋكارى و بەرژەۋەندى لى كانت. لەم دوايانەشدا جۇرى پەيوەندى ھاۋرېتى لە نىۋان ۋلاتاندا ھاتوۋەتە بواری پەيوەندىيە نىۋەدەۋلەتتەيەكانەۋە.

لەم سالانەى دواييدا رەۋتېك لە ئارادايە كە ھەۋدەدات پەيوەندىيە نىۋەدەۋلەتتەيەكان لە دەرەۋەى چەمكەكانى رۇژئاۋاۋە راشە بكات. ئەم رەۋتە بۇ نمونە دەزگا سەرەكەپەكانى ۋەك دەۋلەت، سنوور، سەرۋەرى بە كرۇك نابىنېت. ئەۋەى جىگاي باسە ئەم رەۋتە لاۋازىي و كېشەى زۆرە بەۋەى ۋەك پەرچەكردارىكە و لە ھەمانكاتدا جگە لە ئاۋردانەۋە بۇ رابوردو و گەپانەۋە بۇ دۇخى ئىمپراتورىيەت، بۇ نمونە، ئىمپراتورىيەتى عوسمانى ۋەك چارەسەر، ھەلگىرى ھېچ تىزىكى نوئ نىە.

بەكاربردنى خىزمەتتە بۇ ۋەسفىكردىنى پەيوەندى نىۋان دوو ۋلات، كە لە ھەناۋ سىستەمى نىۋەدەۋلەتتەيەكان، دەبېت لەكاتىكدا بى ئەۋ دوو دەۋلەتە خاۋەن سەرۋەرى بىن، لە ھەمانكاتدا ھەۋلەدە بۇ ھىنانەئاراي كۆمەلېك ۋىنا و شىۋە و خىتاب. پېش ھەموو شىتېك رەتكردنەۋەى شىۋازى پەيوەندى رۇژئاۋاۋەيە. ھەرچەند خىزمەتتە بەبىن كېشە و نەيارىتى نىە، بەلام ئامازە بۇ بوۋنى پەيوەندىيەكى جىاۋاز لە پېكەۋەگرېدان و نىزىكى و تېكەلى دەكات.

جىگەى ئامازەپېدانە كە پەيوەندى نىۋان عىراق و ئىران بەشېك نىە لە كارەكانى سىياسەتى دەرەۋەى ئىرانى. سوپاى قودس و قەرارگاي رەمەزان بەرپرسى پەيوەندىيە ھەرىمەكانى ئىران. ئەم بوۋنى دەزگاي تايبەت و جودايە بۇ بەرپەۋەبەردىنى پەيوەندىيەكانى دەرەۋەى ئىران لەگەل ۋلاتانى دەۋرۋوبەرىدا، ماناي ۋايە كە ئىران ۋەك ۋلاتى بىانى مامەلە لەگەل ئەم ۋلاتانەدا ناكات، بەلكو مېتۇدى تايبەتى ھەبە كە جودايە لە پەيوەندى دەرەكى ياخود بىانى باۋ. چەمكى خىزمەتتە دەچىتە خانەى ئەم جۆرە پەيوەندىيە نادەرەكېيانەۋە.

ئايا تەنيا دىپلۇماتە ئىرانىيەكانن چەمكى نارۇژئاۋايى بەكاردەھىنن؟

بەكاربردنى چەمكى خىزم لە بواریكدا كە خىزمبوۋنى تەقلىدى بوۋنى نىە، بەشېكە لە پرۇسەى بىياتنانى ئەمچۆرە پەيوەندىيە ۋەك مېتافۇر يان خىتاب. لە نىۋەرۇكدا لە ھەردوۋ دۇخەكەدا ئامانچ لىي دروستكردىنى دۇخېك يان روپۇشېكى خىتابى يان ئابدۇلۇژىيە بۇ شاردنەۋە يان ئاسانكردىنى پەيوەندىيەكى جىاۋازتەر. ئەگەر ئابدۇلۇژىيا ۋەھا بىبىن كە روپۇشېكە بۇ رازاندنەۋەى دۇخېك كە رەۋا يان راستەقىنە نىە، ئەۋا خىزمەتتە جۇرېكە لە ئابدۇلۇژىيا، ئەۋىش بۇ پۇشېنى جۇرېك لە تېكەلى و نىزىكى و دەستىۋەردان و ئاراستەكردىن كە لە پەيوەندى ئاسايى نىۋەدەۋلەتتە بوۋنى نىە و جىگاي نابىتەۋە، چۈنكە كرۇكى پەيوەندى نىۋەدەۋلەتتە مۇدېرن لەسەر بىنەماى بوۋنى سەرۋەرى بوۋنادرۋاۋە. سەرۋەرىش بىنەماى سەرەكى جودايى و سەرەخۇى بوۋنېكە لە ھەموو بوۋنەكانى دېكە. كەۋاتە لەكاتىكدا خىزمەتتە ھەۋلەدە بۇ دەرپېرنى نىزىكايەتى و تېكەلى و ئاسان نەبوۋنى سنوردارىتتى، بەلام لە ھەمانكاتدا بەماناي ئەۋە دېت كە سەرۋەرى و جودايى لاۋازە و تېكەلى و نىزىكى و دەستىۋەردان بوۋنى ھەبە.

لېرەدا جېى خۇبەتى كە ئامازە بەئەۋە بەدەين، نىزىكايەتى يان خىزمەتتە يان دەستىۋەردان، پرسىك نىە تەنيا تايبەت بېت بە كۆمارى ئىسلامى. بەلكو رۇژىمى شا، بەھەمانشېۋە پرسى دەستىۋەردان لى پرسىكى جىۋپۇلەتېكى بايەخداربوۋە. لەپاش سالى 1958 كە عىراق دەبېتە كۆمارى، دوو رەۋت لە كېرېكېدان، بەكېكېان نىشتمانى "ۋەتەنى"، كە بەدولكەرىم قاسم رابەرى دەكات و نىزىكە لە سۇقىيەتەۋە، ئەۋىترىان عەرەبى "عروپى"، يان ناسرى و پان-عەرەبىستە. ھەردوۋ رەۋتەكە جىگاي مەترسىن بۇ ئىران. موجتەبا پاشاي ئەفسەرى سىخوڤى سەردەمى شا، كە بەرپرسى بالاي ساۋاكە، دەلېت: دەبېت مەترسىيەكانى سنوورەكانى رۇژھەلاتمان لە كەنار دەرياي سېى سنوورداركەين، بۇ ئەۋەى لە ھەناۋ ئىراندا خۇمان لە خۇپنېرشتن بپارېزىن. ئەم دەرپېرنە بەھەمانشېۋە لە سەردەمى جەنگى سوورىادا دەگوتىرېتەۋە. ئەگەر لە سورىا جەنگى دوژمنەكانمان نەكەين ئەۋا دەبېت لە ناۋ ئىراندا دۇيان جەنگىن. كەۋاتە ترسى ھاتنە ناۋەۋەى ھىز و بېرو و مېلمانىكان بۇ ناۋەۋەى ئىران پالئەرىكى مېژوۋىيە، بەتايبەتى ئىرانىيەكان كاتېك لە مېژوۋى دوورىان دەپوانن، نەخشەى ۋلاتەكەيان زۇر كشان و بچوكبوۋنەۋەى بە خۇبەۋە دىۋە.

لە راستىدا ئەم فاكتەرە تەنيا لە لى دىپلۇمات و سىخوڤ و سەربازە ئىرانىيەكان بوۋنى نىە، بەلكوۋ لى زۇرېك لە ئەكادىمىست و ھونەرمەند و بىرمەندى ئىرانى بوۋنى ھەبە. لېرەدا نمونەيەك ھەبە، كە لەم دوايانەدا لە زانكۆى سۋاس لە لەندەن لېكۆلەرىكى ئىرانى بە ناۋى ئارشىن ئەدەب-مۇغەدەم كىتېبىكى نوۋسۋىۋە بە ناۋى ئىران چىە: سىياسەتى ناۋخۇبى و دەرەكى لە پېنج پارچە مۇسقىقادا [6]. لە كىتېبەكەدا چاپتەرىكى ھەبە بە ناۋنىشانى " ئىرانى ئۇراسىيى: بەرگىرى يان ئىمپراتورىيەتى فارسى. Eurasian Iran: 'Resistance' or a Persian Empire?

چەمكى ئەۋرۋوپا-ئاسيا "ئۇراسيا" لى چاۋدېرانى سىياسى ئەمپۇ چەمكىكى ناسراۋە. لېرەدا مەبەستى ئارشىنلە چەمكى ئۇراسىيى ئەۋ فرانخۋازىتى ئىرانە. ئارشىن دەبەۋىت ئارگومېنتى ئەۋە بىيات بىنېت كە پېكەۋەگرېدانى ئاينى و سىكىۋولارى زۇر لە نىۋان خەلكانى

رۇۋھەلەت ناوھەپاستدا ھەبە. لىرەدا باس لە جوگرافيا مردووان دەكات: گۆرى رۆمى لە كۇنيا، بوونى گۆرى محەممەد رەزا پەھلەوى لە قاھىرە، ئايەتوللا مىرزا شىرازى سەركردەى شۆرشى توتن لە سالى 1890 لە نەجەف نىزراوھ. ئەم سىياسەتى گۆربازىيە دەپەرتەوھە بۇ سەردەمى كۆمارىش، ھەلى شەرىعەتى لە نىزىك مەقامى سەبىدە زەينەبە. كە بە قسەى ئارشىن موستەفا چەمران سەردانى كردوھ. ئەم دروستكردنى رايەلەنە جۆرىكە لە مۇدېلى خزمى سىكىولار يانى خزمى دنيايى.

ھەولى ئەكادىمىيە ئىرانىيەكان بۇ فرووان بىنىنى رۆلى ئىران لە ناوچەكەدا و ھەبوونى قەيران لە مۇدېلى دەولەت نەتەوھەدا، بە لايەكدا دەكرىت دېدىكى باش بىت بۇ چارەسەركردنى دۇخى ناسەقامگىرى رۇۋھەلەت ناوھەپاست بەتايىبەتى ئەگەر يەكېتى ئوروپا مۇدېل بىت، بەلام بە لايەكى دېكەدا دەكرىت زەمىنەسازى بۇ رىگاخوشكردن بۇ بالادەستى بەھىزەكان و رەخساندىنى زەمىنە بۇ دەستىوھەردان زياتر بكات.

دەرئەنجامەكان

بەكاربردنى چەمكى خزم لە ميانەى پەيوەندى ئىوان دوو ولتادا، ئاماژە بۇ ھەبوونى خواست بۇ بوونى پەيوەندىيەكى جياواز لە پەيوەندى زالى نىو كايەكانى پەيوەندى نىو دەولەتى دەدات. لە ھەمانكاتدا دەرخەرى ئەوھەبە كە ئىران كېشەى لەگەل سنوردارى، سەرورەرى و بنەماكانى دېكە پەيماننامەى وىستقىليا ھەبە. بەكاربردنى خزم دەرخەرى ئەوھەبە كە خواستەكە بۇ بوونى پەيوەندىيەكى ئورگانىيە، كە نىزىكبوونەوھە و جودانەبوونەوھە، بنەما سەرەكەكانىيەتى. لەرېگاي ئەم چەمكەوھە ئەوھەمان بۇ روون دەبىتەوھە، كە ئىران نايەوېت جارىكى دېكە پەيوەندى لەگەل عىراقدا ھەك رابردو بىت، بەلكوو دەپەوېت خۇى بە عىراقوھە گرېدات و بە ئاسانى دانەپرېت.

خزم لە كاتىكدا چەمكى نىزىكبوونەوھە و كۆكەرەوھەبە، لەھەمانكاتدا چەمكى جياكارىيە. ئىران دەتوانىت بەرامبەر كورد و شىعە چەمكى خزم و خزمىيەتى بەكار ببات، بەلام لە ھەمانكاتدا دەپەوېت سوننەى لىوھە بەدەر بكات. يان پەيوەندى لەگەل سوننەدا لەسەر بنەماى خزمىيەتى نەبىت. بەم شىوھەبە ئىران نايەوېت جارىكى دېكە عىراق بگەرېتەوھە ناو پانتايى جىھانى ئىسلامى سوننە و بەتايىبەتىش جىھانى ئىسلامى سوننەى عەرەبى. ئەم پەرتبوونە جىوېولېتىكىيەى ئىستا بە ئاسانى ھەستى پىدەكرىت. لەبەرامبەر ئەمەدا دەبىنىن مۇدېلىكى دېكە خزمىيەتى كارى لەسەر دەكرىت كە خۇى لە رىككەوتنەكانى بەناو ئەبراھام يان ئىبراھەمدا دەبىنىن. كردنى ئىبراھىم بە بنەماى ھاوېش دىسانەوھە جۆرىكە لە ھەولدان بۇ دروستكردنى ئەفسانەبەكى ھاوېش و ھەرەوھا جۆرىك لە خزمىيەتى، كە لە ئىستادا ئىران لە دەرەوھەى ئەم پروسەى خزمىيەتىيە.

بە بوونى چەمكى ھەك خزمىيەتى بە بنەماى پەيوەندى ھەرىمىيەتى ولتاتانى ناوچەكە، دەرخەرى ئەوھەبە كە ناپەزايىبەك ھەبە بەرامبەر بنەما مۇدېرنەكان. بەلام لە ھەمانكاتدا ئەم چەمكە تەقلېدىيە، بنەمايەكى نوچ دانارېزىت بەلكوو تەنيا رووېوشىكى كۆنە بۇ خواستە مۇدېرنەكان، كە برىتىن لە بەرژەوھەندى دەولەتى و ئىمپراتورىيەت و ركبەرى نەبارەكان. لەگەل ھەموو ئەمانەدا بەكاربردنى چەمكى خزمىيەتى سىمايەكى سەرەكى زمانى دىپلۇماسى ئىرانىيە، كە لەكاتىكدا خواستەكانى سەردەمىيەنە، ھەك بوونى بەرژەوھەندى ئابوورى و ئاسايشى درىژخاھەن و بىنېركردنى مەترسىيەكان و ركبەرى نەبارەكانى، بەلام دەخوازىت بە زمانىكى ترادىسيون دەرىبىرېت لە پىناو شارندنەوھى نىازى راستەقىنەدا. ھەك بە گالتهوھە بە دىپلۇماتە ئىرانىيەكەم گوت با سنوورەكان ھەلۇھەشېننەوھە. چەمكى سنوور كېشەى گەرەى لەگەل بنەماكانى سنوور و سنوردارىتىدا ھەبە، لە كاتىكدا سنوورەكان ھەلۇھەشېننەوھە بەلام پىر كون و سست دەبن.

سەرچاھەكان

[1] Sarah Franklin & Susan McKinnon" 2001. Relative Values: Reconfiguring Kinship Studies. Duke University Press"

[2] Neumann, Iver B., Kristin Haugevik & Jon Harald Sande Lie (2019). "Kinship in international relations: Introduction and framework". Chapter 1 in Haugevik, Kristin & Iver B. Neumann (Eds) *Kinship in International Relations*. London: Routledge, pp. 1-20

[3] Rose Wellman. 2017. Sacralizing kinship, naturalizing the nation: Blood and food in postrevolutionary Iran. [Volume44, Issue3](#). August

[4] Mehrzad Boroujerdi, Kourosh Rahimkhani. 2020. Postrevolutionary Iran: A Political Handbook. Syracuse University Press

.Simon Koschut Andrea Oelsner 2014 Friendship and International Relations, Palgrave MacMillan [\[5\]](#)

Arshin Adib-Moghaddam 2021. What is Iran? Domestic Politics and International Relations in Five Musical Pieces, [\[6\]](#)
Cambridge University Press